

beliefs, goals, and behavioural determinants. Modern variants of theories of action based on game theory focus on factors like internalized norms, equity, and fairness – topics that touch the core of sociology.

In the 495 pages of his text Camerer refers to and discusses far more than a hundred experiments – more than any other publication in the field of modern game theory. This wide range of experiments – some of them conducted by himself – are arranged within the main chapters of his book: Dictator, ultimatum, and trust games (chapter 2), mixed-strategy-equilibrium games (chapter 3), bargaining (chapter 4), do-

minance-solvable games (chapter 5), learning (chapter 6), coordination (chapter 7), and signalling and reputation (chapter 8). The result is a theory of behaviour based both on precise game theoretic tools and on empirical knowledge. Structured in this way, behavioral game theory has inevitably to be influenced and enriched by economics *and* social sciences like sociology. As a consequence, behavioral game theory can be a fruitful tool for the reconstruction and explanation of sociological applications, as well.

Bernhard Prosch

Krystyna Szafraniec, Włodzimierz Winclawski (eds.): Socjologia w szkołach wyższych w Polsce. Kształcenie socjologów i nauczanie socjologii po 1989 roku. Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2003, 340 s.

Polské vysoké školství prochází po pádu starého režimu v roce 1989 neobyčejně dynamickým vývojem, který se týká všech jeho stránek. Jedním z nejnápadnějších a nejcharakterističtějších rysů je jeho kvantitativní růst. Zatímco v roce 1990 bylo v Polsku 112 vysokých škol, na nichž studovalo okolo 400 000 studentů, v roce 2000 to bylo již 287 vysokých škol a okolo 1,5 milionu studentů. V rámci tohoto všeobecného růstu připadá významné místo rovněž oboru sociologie, který se po kvantitativní stránce rozvíjí relativně ještě rychleji. Dokumentují to tato čísla: Roku 1989 studovalo sociologii 1 530 posluchačů, zatímco v roce 2000 jich bylo 19 267. Z humanitních oborů z tohoto hlediska předstihly sociologii pouze politologie a práva. Obdobným způsobem se zvýšil také počet vysokých škol, na nichž lze sociologii studovat. Roku 1989 jich bylo jedenáct, v roce 2001 dvacet sedm.

Další podstatnou změnou je, že vzniklo značné množství soukromých vysokých škol. Ze zmíněného počtu dvaceti sedmi, kde se sociologie studuje, jich je deset soukromých. Na všech soukromých školách je studium placené a týká se to i dálkového, večerního a externího studia na školách státních.

Změnil se i způsob studia sociologie. Zatímco do roku 1989 existovalo pouze pětileté magisterské studium, dnes lze studovat sociologii také formou tříletého licenciátu, což je zhruba obdoba našeho bakalářského studia.

Změněná společensko-politická situace i uvedení nebyvalý kvantitativní růst se pochopitelně pro-

mitly prakticky do všech stránek sociologického studia. Rychle se transformovaly učební plány i některé organizační principy. Centrální řízení ústavů i jednotné, v podstatě direktivně stanovené učební programy byly nahrazeny vlastním rozhodováním a velkou autonomií sociologických pracovišť. V důsledku toho není zcela znám rozsah ani dosah probíhajících změn, a tím ani kvalita výuky sociologie na jednotlivých vysokých školách, zejména soukromých.

Nová situace nebyvalým způsobem zvýšila požadavky na ty, kteří sociologii vyučují. S růstem počtu sociologických pedagogických institucí, zvláště soukromých, se mimořádně znásobila poptávka po docentech a profesorech sociologie, kteří jsou i po číselně formální stránce pro existenci těchto pracovišť nezbytní. Podle informací, o nichž se lze běžně dočíst v polských publikacích, mnozí z nich mají pedagogické povinnosti na dvou, ale i více vysokých školách, což samozřejmě vyvolává nemalé problémy, pokud jde o kvalitu výuky.

Vůbec lze obecněji konstatovat, že v souvislosti s transformací polské společnosti po roce 1989 požadavky na polské sociology výrazně vzrostly. Ti totiž plní mnoho profesionálních rolí a úkolů. Jsou nejen vysokoškolskými učiteli a badateli, ale také poradci a experty, zasedají ve vědeckých radách a výborech a konečně v obavě před zchudnutím jsou stále aktivnější také ekonomicky. Ozývají se hlasy, že jde mnohdy o to, co by se dalo nazvat merkantilizací. Nejstarší z dnešních polských sociologů

potvrzují, že mezi požadavky výuky, vědecké práce a veřejné činnosti ještě nikdy nebyl tak ostrý konflikt. Nikdy také podle nich neexistovalo tolik pochybností a nejasností, pokud jde o společenskou roli univerzit a univerzitní přípravy včetně přípravy sociologů.

Naznačené problémy, ale i další aktuální otázky spjaté s výukou sociologie vedly k tomu, že na jednom ze zasedání hlavního výboru Polské sociologické společnosti začátkem roku 2001 se v souvislosti s posláním této společnosti dostala na pořad jednání uvedená problematika. Diskutovalo se zejména o tom, kdo, jak a kde budoucí sociology vzdělává a vychovává. Do popředí se dostalo rovněž téma překvapivé aktivity soukromých škol při výuce sociologie.

Proto se tu rozhodlo obrátit se na ředitele ústavů sociologie na univerzitách i na soukromých školách s prosbou, aby sdělili základní informace o počtech studentů, druhu realizovaného studia i o jeho odborném zaměření a také o počtu a kvalitách těch, kteří sociologii vyučují. Zároveň se na šesti univerzitách a na čtyřech soukromých vysokých školách uskutečnil jako doplněk uvedených sdělení sociologický výzkum mezi studenty, jehož cílem bylo shromáždit jejich názory na studovaný obor i údaje o tom, jak hodnotí své vlastní profesionální perspektivy. Organizátoři obou těchto akcí dospěli k názoru, že výsledky, jichž dosáhli, jsou natolik důležité, že by bylo správné je podrobit širší diskusi. V říjnu 2001 byla proto na univerzitě v Toruni uspořádána konference na téma vysokoškolské výuky sociologie v Polsku, jejíž příspěvky právě tvoří jádro recenzované knihy **Sociologie na vysokých školách v Polsku (Vzdělávání sociologů a výuka sociologie po roce 1989)**. Záběr knihy je však širší, protože obsahuje i zkušenosti z činností konference ústavů sociologie, v jejímž rámci se již od roku 1995 jednou za semestr setkávají jejich ředitelé, aby si vyměnili názory týkající se všech základních otázek didaktiky sociologie. Kniha dále obsahuje i informace o práci akreditační komise pro obor sociologie, která působí od roku 1999, a konečně i některé další příspěvky týkající se nejrůznějších aspektů výuky sociologie a jejího hodnocení.

Kromě úvodu, který napsali editoři, se v knize publikuje sedmáct příspěvků z pera osmnácti autorů a autorek. S jistou dávkou zjednodušení lze tyto příspěvky rozdělit do sedmi tematických okruhů: 1. Historie a současný stav výuky sociologie na polských vysokých školách. 2. Průběh, problémy a hlavní výsledky práce konference ústavů sociologie a akreditační komise pro obor sociologie.

3. Hodnocení polské vysokoškolské sociologie ve světle tiskových rankingů a sociologických výzkumů. 4. Studium sociologie na pozadí současných sporů o model dnešního vysokoškolského studia, zejména univerzitního. 5. Problémy a perspektivy dálkového studia sociologie. 6. Místo a role výuky sociologie na pedagogických, lékařských a ekonomických vysokých školách. 7. Význam a užitečnost výuky sociologie mimo velká akademická centra.

Dva poslední příspěvky se tematice knihy poněkud vymykají. První z nich referuje o konferenci, která se konala v listopadu 2001 v litevském Kaunasu pod názvem **Stav výuky sociologie ve východní Evropě** a na níž mj. referovali někteří západní sociologové, kteří vyučovali např. v Kyrgyzstánu, Polsku, Litvě a Rusku, o svých zkušenostech z této výuky.

Poslední příspěvek je recenzí knihy čtyř ukrajinských autorů **Netradiční metody výuky sociologie**, která vyšla v roce 2001 v Charkově.

Zdá se, že kniha dobře splní poslání, které si od ní editoři slibují. Přichází totiž v době, kdy před polskou sociologickou veřejností stojí dvě základní výzvy: jak za situace pluralismu při vzdělávání adeptů sociologie uchovat identitu této disciplíny a jak za situace masovosti sociologického vzdělávání, která je nesrovnatelná s poměry, jež vládly do roku 1989, uchovat patřičnou úroveň minimálních metodologických a teoretických požadavků na studenty. Editoři poněkud skromně konstatují, že publikace tyto problémy neřeší, protože nepřináší hotové odpovědi a návody. Jsou však přesvědčeni, a v tom lze s nimi zcela souhlasit, že kniha obsahuje informace o prvních důležitých pokusech, jak k jejich řešení přispět, a že především a hlavně vyzývá k diskusi a mohla by v dané oblasti inspirovat i některé praktické kroky.

Pro českého sociologa, zejména pro toho, který se věnuje rovněž pedagogické činnosti v oboru, jsou podle mého mínění nejzajímavější a nejpoučnější tato témata knihy: přehled o formách a obsahu výuky sociologie na polských vysokých školách i o její organizaci, institucionalizaci a personálním zajištění od počátku samostatného Polska v roce 1918, přes různé peripetie po 2. světové válce až do současnosti; přesné údaje o počtech studentů sociologie i o vysokých školách, kde se sociologie učila a učí; motivy, které u uchazečů o studium tohoto oboru dnes převažují, jak sami studenti svůj obor a způsob výuky hodnotí, jak odhadují možnosti svého uplatnění a v jakých oblastech praktického života skutečně profesionálně působí; zajištění výuky z hlediska počtu a kvality učitelů na jednotlivých

vysokých školách; obsah výuky, její studijní plány a programy i jejich proměny v posledních letech; role, jakou ze sociálního hlediska, z hlediska zájmu o studium, ale i z hlediska jeho obsahových změn sehrává skutečnost, že studium na soukromých školách i různé formy dálkového studia si musí posluchači platit; kritéria a výsledky akreditace, která proběhla v letech 1999–2000; hodnocení vědeckého potenciálu, vzdělávacího procesu, šancí profesionální kariéry absolventů a sociálních podmínek studia na sociologických pracovištích jednotlivých polských univerzit na základě tiskových rankingů; hodnocení sociologického vědění v didaktice a ve veřejném životě dříve a dnes; vliv současných dis-

kusí o tom, jaký by měl být model vysoké školy, na organizaci i obsah studia sociologie; proměny a problémy různých forem dnešního dálkového studia; smysl výuky sociologie na nesociologických oborech a zkušenosti s ní. Kniha stojí za naši pozornost i z metodologického hlediska, neboť mnohé údaje, z nichž někteří autoři vycházejí, jsou výsledkem jejich vlastních výzkumů, o jejichž průběhu informují.

Pro každého, kdo se u nás obdobnou problematikou zabývá nebo hodlá zabývat, může být recenzovaná publikace z řady důvodů užitečná.

Jan Sedláček

**Jerzy J. Wiatr, Jacek Raciborski, Jerzy Bartkowski,
Barbara Frątczak-Rudnicka, Jarosław Kiliński: Demokracja polska 1989–2003**
Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003, 346 s.

Množství sociologických knih vycházejících v Polsku a zachycujících proměny polské společnosti od roku 1989 je imponující a obdivuhodné. Jde většinou o publikace založené na promyšlených a pečlivě realizovaných empirických výzkumech používajících nejrůznější metody a techniky. Předmětem zájmu jsou v nich všechny oblasti společenského života. Zmíněné studie však zpravidla nezůstávají u pouhého popisu změn, snaží se je také pronikavým způsobem analyzovat a dospět k určitým zobecněním. Nezřídka obsahují i cenné závěry založené na srovnávání aktuálních společenských procesů s těmi, jimiž Polsko procházelo před rokem 1989, i s těmi, které probíhají v ostatních zemích bývalého tzv. státního socialismu.

Že právě v Polsku je tato literatura ze všech těchto zemí patrně nejbohatší a z hlediska svého tematického záběru nejvšestrannější, to je jistě dáno mimořádně rozvinutým institucionálním zázemím současné polské sociologie, ale také její personální výbavou i dlouhodobými tradicemi. Od vzniku polské národní sociologie v ní nepřetržitě existoval silný a kvalitní proud důsledně zaměřený na empirické výzkumy i na neustálé zdokonalování badatelských metod a technik, jež se zde vždy vyznačovaly značnou pluralitou. Na kvalitě celé polské sociologie, ale zejména právě na její metodologické výbavě se pozitivně projevila skutečnost, že pouze s výjimkou období druhé světové války a první poloviny 50. let měli polští sociologové neustále vel-

mi intenzivní kontakty se západní sociologií, zvláště americkou, francouzskou a v určitých etapách také britskou. To způsobilo, že vysoký vědecký standard zejména špičkových představitelů polské sociologie, ale i početného „středního proudu“ jejich reprezentantů byl nepochybně vysoký a i v dobách sociologie jako „normální vědě“ příliš nenakloněných neklesl pod únosnou úroveň.

Lze tudíž konstatovat, že polská sociologie jako celek byla metodologicky, teoreticky, institucionálně i kádrově dobře připravena na to, aby mohla okamžitě, rychle a kvalitně svým badatelským úsilím i dosaženými výsledky reagovat na změny, jež od roku 1989 probíhají, a že se jí podařilo a stále daří roli a funkce, jež jsou od ní po této stránce veřejnosti očekávány, úspěšně plnit.

Novým příkladem těchto pozitivních vlastností a odborných kvalit je recenzovaná kniha **Polská demokracie 1989–2003**. Domnívám se, že stojí za pozornost také našim sociologům, a to i proto, že se na jejím vzniku podíleli takoví autoři jako J. J. Wiatr, který u nás patří již od 60. let k nejznámějším a tehdy také nepřekladanějším polským sociologům, a J. Kiliński, který je dnes nejlepším znalcem české sociologie i jejích dějin v Polsku.

Kromě úvodu má kniha jedenáct kapitol, rozsáhlou (dvacetistránkovou) bibliografii, v níž nechybějí ani dvě práce českých autorů, a to M. Hrocha a M. Kubáta, jmenný rejstřík a anglický překlad obsahu. Není souborem jednotlivých obsahově příliš